

Ďantovo peklo je oproti Čistým rukám šuvix?

Peter Zákutanský

ČISTÉ RUKY / Československo, 1956, 100 min.

RÉŽIA: Andrej Lettrich. **SCENÁR:** Katarína Hrabovská.

KAMERA: František Lukeš. **STRIH:** Bedřich Voděrka.

HUDBA: Milan Novák. **HRAJÚ:** Katarína Hrobárová-Vrzálová, Karol Machata, Viliam Záborský, Ctibor Filčík, Andrej Chmelko, Jela Lukešová, Andrej Lettrich, Rudolf Bachlet a ďalší.

Z FILMOV:

1954: Drevená dedina

1953: Rodná zem

1952: Lazy sa pohli

1950: Kozie mlieko

Takto nepochvalne sa o filme *Čisté ruky* vyjadril akýsi súdruh Majling v apríli 1957 na rokovaní Zboru povereníkov (ktorý fungoval v rokoch 1944 až 1960 a bol výkonným orgánom Slovenskej národnej rady. Zjednodušene povedané, išlo o slovenskú vládu s obmedzenými právomocami), kde sa hodnotili diela vyprodukované v predošlom roku. *Čisté ruky* sa spolu s dokumentárnym filmom *Príbetská jar*, kritizujúcom tvrdé praktiky funkcionárov družstva z dediny na juhozápade Slovenska, ocitli v trezore.

Keď súdruh Majling vyslovil spomínanú vetu, zrejme viac ako na estetické kvality filmu narážal na ideologickú hrozbu, ktorú by pre vedenie komunistickej strany film predstavoval, ak by sa dostal v tom čase do kín. Po februári 1956, keď Chruščov odsúdil Stalinove zločiny, totiž vypukli v Poľsku robotnícke nepokoje a v Maďarsku dokonca povstanie proti komunistickému vedeniu. Československí komunisti boli zneistení, a preto sa obávali akéhokoľvek diela, ktoré by podkopávalo dôveryhodnosť funkcionárov strany a pars pro toto aj stabilitu celého režimu.

O čo vlastne vo filme ide? Fabulu je možné stručne opísať takto: v Jasebovej na východnom Slovensku sú problémy so zakladaním jednotného roľníckeho družstva. (Mimochodom, keby sme si neprečítali výrobný list, ani by sme si bližšie lokalizovanie neuvedomili. Okrem piesne vo východoslovenskom nárečí, ktorú nôti opitý Harman /Ctibor Filčík/, a zmienke o Maričkinom /Jela Lukešová/ rusínstve, je reprezentácia východu vo filme nulová. Nečudo, v našom filme 50. rokov nie je pre regionálne špecifiká miesto, hádam s výnimkou poloetnografického muzikálu Jozefa Macha *Rodná zem*. Všeobecne prevláda v reči postáv írečitá stredoslovensčina a filmy sa odohrávajú v univerzálnej hornatej „benkovskej“ krajine.) Hlavnou postavou je referent Okresného národného výboru Grec (Karol Machata), bývalý bireš a presvedčený komunist. V priebehu filmu sa dostáva do konfliktu s okresným tajomníkom strany Molčanom (Viliam Záborský), medzi ľuďmi v kraji obľúbeným najmä pre údajné zásluhy počas SNP. Postupne však divák zisťuje, že Molčan je vlastne prefíkaný diverzant v kontakte s pohrobkami Slovakštátu na čele s farárom Ožvátom (Andrej Chmelko), bývalým stotníkom Hlinkovej gardy. Ozvláštnenie,

ktoré priniesol film *Čisté ruky*, tak spočíva v tom, že antagonistom tu nie je kulak alebo iný nepriateľ režimu (ako napr. v *Drevenej dedine*, *Kozom mlieku* alebo vo filme *Lazy sa pohli*), ale priamo člen komunistickej strany. Či už scenáristku Katarínu Hrabovskú a režiséra Andreja Lettricha (na plátne sa objaví v úlohe straníka Čisarika) pri tvorbe filmu inšpirovali procesy s „triednymi nepriateľmi“ operujúcimi v tyle komunistov (napr. Slánsky a spol.), alebo išlo o odvážny pokus poukázať na nekompetentnosť straníckeho vedenia, v tom čase bol takýto obraz straníka nepohodlný a cenzori film, pre ktorý už boli dokonca pripravené maďarské titulky, do kín nepustili. Za zmienku stojí, že medzi výhradami sa objavila aj tá o podobnosti Molčana so Stalinom. Autori naozaj Viliama Záborského štylizovali do podoby Josifa Vissarionoviča a, napríklad, v scéne, kde si Molčan dá pri príležitosti svojich narodenín zhotoviť portrét, je obraz, ktorý vznikne takmer priamou citáciou Stalina od Júliusa Bukovinského, maliara oficiálnych soc-realistických portrétov. Lettrich pred komisiou argumentoval, že „Molčan, človek so silnými sklonmi k veľikášstvu, zámerne na seba vezme určité vonkajšie znaky Stalinovej osoby. Dá si narásť podobné fúzy, bude nosiť podobnú blúzu“, že chcel len „ukázať, kam až siaha odvaha malých diktátorov Molčanovho typu“. Režisér však nepochodil a napokon dal vtedajší riaditeľ Slovenského filmu príkaz všetky kópie filmu spáliť. Údajne Ivan Rumanovský (otec slovenského filmového archívnicva) niekoľko kópií zachránil a pričínal sa o to, že v uvoľnenej atmosfére pražskej jari, 20. júna 1968, mal film slávnostnú premiéru. Toľko kauza *Čisté ruky*. Na záver len poznámka, že Majlingov výrok z úvodu bol presný. Film sa stal peklom či už pre tvorcov alebo schvaľovateľov, nakoniec, vďaka prekombinovanej zápletke a farbavej réžii, môže byť peklom aj pre divákov. To, čo robí tento film hodnotným, je jeho status dôležitého dokumentu doby pre mnohých červeno pekelnej.

